

Старенька сестро Аполлона¹,
Якби ви часом хоч на час
Придибали-таки до нас
Та, як бувало во дні они,
Возвисили б свій божий глас
До оди пишно-чепурної,
Та й заходилися б обое
Царів абощо воспівать.
Бо як по правді вам сказать,
То дуже вже й мені самому
Обридли тії мужики,
Та паничі, та покритки.
Хотілося б зогнать оскому
На коронованих главах,
На тих помазаниках божих...
Так що ж, не втну, а як поможеш
Та як покажеш, як тих птах
Скубуть і патрають, то, може,
І ми б подержали в руках
Святопомазану чуприну.
Покиньте ж свій святий Парнас²,
Придибайте хоч на годину
Та хоч старенький божий глас
Возвисьте, дядино. Та ладом,
Та добрим складом хоть на час,
Хоть на годиночку у нас
Ту вінценосную громаду
Покажем спереду і ззаду
Незрячим людям. В добрий час
Заходимось, моя порадо.

І

Не видно нікого в Іерусалимі,
Врата на запорі, неначе чума
В Давидовім граді, господом хранимим,
Засіла на стогнах³. Ні, чуми нема;
А гірша лихая та люта година
Покрила Ізраїль: царева война!

Цареві князі, і всі сили,
І отроки, і весь народ,
Замкнувши в городі ківот,
У поле вийшли, худосилі,
У полі бились, сиротили
Маленьких діточок своїх.
А в городі младиї вдови
В своїх світлицях, чорноброві,
Запершись, плачуть, на малих
Дітей взираючи. Пророка,
Свого неситого царя,
Кленуть Давида⁴ сподаря⁵.
А він собі, узявшись в боки,
По кровлі кедрових палат
В червленій ризі походжає,
Та мов котюга позирає
На сало, на зелений сад
Сусіди Гурія⁶. А в саді,
В своїм веселім вертограді,
Вірсавія⁷ купалася,
Мов у раї Єва,
Подружжя Гурієво,
Рабиня царева.
Купалася собі з богом,
Лоно біле мила,
І царя свого святого
У дурні пошила.

Надворі вже смеркло, і, тьмою повитий,
Дрімає, сумує Іерусалим.
В кедрових палатах, мов несамовитий,
Давид походжає і, о цар неситий,
Сам собі говорить: «Я... Ми повелим!
Я цар над божієм народом!
І сам я бог в моїй землі!
Я все!..» А трохи згодом
Раби вечерю принесли
І кінву⁸ доброго сикеру...⁹
І цар сказав, щоб на вечерю
Раби — рабиню привели,
Таки Вірсавію. Нівроку,
До божого царя-пророка

Сама Вірсавія прийшла,
І повечеряла, й сикеру
З пророком випила, й пішла
Спочити трохи по вечері
З своїм царем. І Гурій спав.
Йому, сердешному, й не снилось,
Що дома нищечком робилось,
Що з дому цар його украв
Не золото, не сребро,
А луччєє його добро,
Його Вірсавію,— украв.
А щоб не знав він тії шкоди,
То цар убив його, та й годі.
А потім цар перед народом
Заплакав трохи, одурив
Псалмом старого Анафана¹⁰...
І, знов веселий, знову п'яний,
Коло рабині заходивсь.

II

Давид, святий пророк і цар,
Не дуже був благочестивий.
Була дочка в його Фамар
І син Амон. І се не диво.
Бувають діти і в святих,
Та не такі, як у простих,
А ось які. Амон щасливий,
Вродливий первенець його!
Лежить, нездужає чогось.
Давид стенає та ридає,
Багряну ризу роздирає
І сипле попіл на главу.
«Без тебе я не поживу
І дня єдиного, мій сину,
Моя найкращая дитино!
Без тебе сонця не узрю,
Без тебе я умру! умру!»
І йде, ридаючи, до сина.
Аж тюпає, немов біжить.
А той, бугай собі здоровий,
У храміні своїй кедровій

Лежить, аж стогне, та лежить,
Кепкує з дурня. Аж голосить,
Аж плаче, бідний, батька просить,
Щоб та Фамар сестра прийшла:
«Драгий мій отче і мій царю!
Вели сестрі моїй Фамарі,
Щоб коржика мені спекла
Та щоб сама і принесла,
То я, вкусив його, возстану
З одра недуги». Вранці-рано
Фамар спекла і принесла
Опріснок братові. За руку
Амон бере її, веде
У темну храмину, кладе
Сестру на ліжку. Ламле руки,
Сестра ридає. І, рвучись,
Кричить до брата: «Схаменись,
Амоне, брате мій лукавий!
Єдиний брате мій! Я! Я!
Сестра єдина твоя!
Де дінусь я, де діну славу,
І гріх, і стид? Тебе самого
І бог, і люде прокленуть!..»
Не допомгло-таки нічого.
Отак царевичі живуть,
Пустуючи на світі.
Дивітесь, людські діти.

III

І поживе Давид на світі
Не малі літа.
Одрях старий, і покривали
Многими ризами його,
А все-таки не нагрівали
Котюгу блудного свого.
От отроки й домірковались
(Натуру вовчу добре знали),
То, щоб нагрить його, взяли,
Царевен паче красотою,
Дівчат старому навели.
Да гріють кров'ю молодою

Свого царя. І розійшлись,
Замкнувши двері за собою.

Облизавсь старий котюга,
І розпустив слини,
І пазурі простягає
До Самантянини¹¹,
Бо була собі на лихо
Найкраща меж ними,
Меж дівчатами; мов крин той
Сельний¹² при долині —
Меж цвітами. Отож вона
І гріла собою
Царя свого, а дівчата
Грались меж собою
Голісінькі. Як там вона
Гріла, я не знаю,
Знаю тільки, що цар грівся,
І... і не познаю¹³.

IV

По двору тихо походжає
Старий веселий Рогволод¹⁴.
Дружина, отроки, народ
Кругом його во златі сяють.
У князя свято: виглядає
Із Литви князя-жениха
За рушниками до Рогніди¹⁵.

Перед богами Лель і Ладо¹⁶
Огонь Рогніда розвела;
Драгим елеєм полила
І сипала в огнище ладан.
Мов ті валькірії¹⁷, круг неї
Танцюють, граються дівчата
І приспівують:

«Гой, го́я, го́я!
Нові́ї поко́ї
Нумо́ лиш кві́тчати,
Гостей споді́ватись».
За Поло́цьком, нена́че хмара,
Чорні́е ку́рява. Біжа́ть
І отро́ки, й ста́рі боя́ра
Із Литви́ кня́зя зустрі́чать.
Сама́ Рогні́да з Рогво́лодом
Пішла́ з дівча́тами, з наро́дом.

Не із Литви́ йде́ кня́зь споді́ваний,
Ще́ не зна́емий, да́вно жада́ний;
А із Киє́ва туром-бу́йволо́м
Іде́ ве́прищем за́ Рогні́дою
Володи́мир¹⁸ кня́зь со́ кия́нами.

Прийшли́, і горо́д обступили́
Кругом, і горо́д запали́ли.
Влади́мир кня́зь пе́ред наро́дом
Убив ста́рого Рогво́лода,
Потя́¹⁹ наро́д, кня́жну по́я²⁰,
Отиде́ в волос́ті сво́я,
Отиде́ з шумом. І ра́стлі ю́,
Тую́ Рогні́ду мо́лодую́.
І про́жене́ ю́, і кня́жна
Блука́є по́ світу́ одна́,
Нічо́го з воро́гом не́ вді́є.
Так ота́кії-то́ свята́ї
Оті́ царі́.

V

Бо́дай кати́ їх по́стинали́,
Отих ца́рів, кати́в лю́дських.
Моро́ка з ними́, що́б ви́ знали́,

Мов дурень, ходиш кругом їх,
Не знаєш, на яку й ступити.
Так що ж мені тепер робити
З цими поганцями? Скажи,
Найкраща сестро Аполлона,
Навчи, голубко, поможи
Полазить трохи коло трона;
Намистечко, як зароблю,
Тобі к великодню куплю.
Пострижемося ж у лакеї
Та ревносно в новій лівреї
Заходимось царів любити.
Шкода і оливо тупить.
Бо де нема святої волі,
Не буде там добра ніколи.
Нащо ж себе таки дурить?
Ходімо в селища, там люде,
А там, де люде, добре буде,
Там будем жить, людей любити,
Святого господа хвалить.

[Друга половина
1848, Косарал]

В автографі твір заголовка не має. Вперше поему надруковано в «Кобзарі» 1876 р. під редакторською назвою «Царі», яка стала тра- диційною.

1. *Аполлон* — за грецькою міфологією, син Зевеа, бог мистецтва. Сестра Аполлона — муза.
2. *Парнас* — гора в Греції; за грецькою міфологією, одне з місць перебування Аполлона і муз.
3. *Стогни* (церк.-слов.) — майдани.

4. *Давид* — давньоєврейський цар (1012 — 972 рр. до н. є.).

5. *Сподар* — господар.

6. *Гурій* (Урія Хетянин) — воєначальник ізраїльського війська, жінка якого сподобалася цареві Давиду. Щоб усунути суперника, Давид в одному з боїв послав Урію на вірну смерть, і той загинув.

7. *Вірєавія* — дружина Урії, а потім Давида, від якого вона народила відомого своєю мудрістю царя Соломона.

8. *Кінва* — великий дерев'яний кухоль.

9. *Сикер* — хмільний напій.

10. *Анафан*—біблійний пророк; картав Давида за вбивство Урії.

11. *Самантянина* — Авісага Сунамітянка, дівчина з племені сунамітян—стародавнього народу, що жив у Палестині.

12. *Крин той сельний* — польова лілея.

13. *Ю* (церк.-слов.) — її.

14. *Рогволод* — полоцький князь (друга половина X ст.).

15. *Рогніда* — дочка Рогволода, була посватана за київського князя Ярополка, але Володимир, тоді ще новгородський князь, напав на Полоцьк, убив Рогволода і сам одружився з Рогнідою.

16. *Ладо* — за старослов'янською міфологією, богиня весни й кохання. Лель — її син.

17. *Валькірії* — за давньоскандінавською міфологією, войовничі діви-богині, які допомагали героям у боях.

18. *Володимир* — великий князь київський Володимир (? — 1015), запровадив на Русі християнство, за що церква оголосила його святим. За Володимира Київська Русь досягла найбільшої політичної могутності.

19. *Потя* (церк.-слов.) — порізав, побив.

20. *Поя* (церк.-слов.) — взяв (у даному разі — в наложниці).